

**O HERMENEUTICĂ A DREPTURILOR OMULUI
ÎN CONDIȚIILE SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE**
*THE HERMENEUTICS OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF
THE INFORMATION SOCIETY*

**Rodica CIOBANU,
dr., conf. univ.**
Universitatea de Stat din Moldova

*Conștiinți de existența dreptului de a avea drepturi
Awareness of the existence of the right to have rights*

Summary

The issue of human rights in the formula announced by the conference aim puts together in a whole the social realities, different disciplines that overlap, and actual issues that have encountered in this problematic context to consistently address the announced subject, under the conditions of a social, political and legal environment of unquestionable complexity.

In the European space and beyond, the states have tried to adopt European standards of human rights protection (the European Convention on Human Rights) through two stages: one of enthusiasm, another of realism, because we must not forget that the respect for rights, as well as democracy „is ultimately a deeply human initiative”. Thus, in the conditions of knowledge-based society, cutting-edge technologies, and globalization, the human rights issue has re-become one of absolute novelty as if only today it has begun to be capitalized, even if it is at its 70th anniversary. The subject of human rights - that is, their intellectual foundation and ensuring their compliance - is central to today's reality. Therefore, in the content of this article, once again demonstrating that the issue of human rights has not been exhausted, losing its actuality, and even more, it has returned with a great deal of acuity, we identify two approaches: a retrospective-reflexive, another prospective explanatory of the human rights situation in current social practices. Consequently, we deduce and argue the relevance of social and human hermeneutics to human rights, as well as the identification of the scientific framework in which it is found.

Key-words: *human rights, the information society, globalization, normativitate, integrity, reflexivity, hermeneutics, the theory of law.*

Întroducere

Problematika drepturilor omului în formula anunțată de genericul conferinței pune într-un întreg realități sociale, arii disciplinare distincte care se suprapun, probleme de actualitate, care și-au dat întâlnire în acest cadru problematic în vederea abordării consecvente a subiectului anunțat, în condițiile în care trăim într-un mediu social, politic și juridic de o incontestabilă complexitate. Incontestabila relevanță a problematicii

drepturilor omului, odată în plus, este demonstrată de faptul că nici țara de origine, nici instituția de apartenență, nici vârsta, nici pregătirea profesională nu este un impediment pentru a fi interesat de calitatea de cetățean și de om. Totodată, întâmplător sau nu, anul centenarului (cu o semnificație deosebită pentru spațiul românesc), anul reflecțiilor poate și al deciziilor a derulat cu multe așteptări, dar și efort, dăruire, treptat apropiindu-se de momentul când trebuiesc făcute totalurile. În acest context, probabil că un alt moment, mai potrivit decât aniversarea a 70-a de la Declarația Universală a Drepturilor Omului nu putea fi. În acest context, mediul universitar, ca centru de instruire și cercetare, având ca prioritate pregătirea specialiștilor de valoare, printr-un proces de instruire de calitate, prin cultivarea de valori și principii care în timp s-au dovedit a fi de importanță pentru umanitate, nu poate să nu-și asume și valorificarea pertinentă a noilor realități, precum și interpretarea și formularea de soluții științifice unor probleme majore ale timpurilor în care trăim, încercând menținerea standardelor de calitate, performanță și excelență în cercetare.

Trăind într-un mediu al tehnologiilor de vârf, a cunoașterii și informației avem obligația de a revedea periodic modalitățile în care tratăm domeniile de referință în care activăm, mediu în care informația și cunoștințele au devenit factori esențiali ai dezvoltării, dar și resurse la fel de importante ca și valorile. În acest sens S. Colesca în *Informatizarea administrației publice* indică că odată cu valorificarea tehnologiilor informaționale în diverse domenii a prins contur o etapă nouă în evoluția comunităților – societatea informațională (accesibil în româna on-line la <http://goo.gl/komLBj>).

Astfel, în cele ce urmează vom încerca să ne expunem asupra a trei direcții prioritare: - o prioritate este dictată de realitățile societății informaționale; - alta de modalitatea în care în contextul acesteia rămâne relevantă problematica drepturilor omului;- și într-un final, care este sarcina științei dreptului în aprecierea acestei realități, deloc simple, și care ar fi standardele de științificitate pe care ar trebui să le întrunească sau la care poate să aspire pentru a se menține pe linia de plutire.

Realități și interogații ale societății informaționale

Civilizația postmodernă, aflată în era globalizării, caracterizată de un șir de particularități, cum ar fi: apariția și dezvoltarea noilor tehnologii, în care informația și cunoașterea au rolul major; trecerea de la societatea modernă la societatea postmodernă informațională; creșterea proceselor de interrelaționare la nivel global; intensificarea relațiilor sociale la nivel mondial, intensificare ce leagă localități îndepărtate, astfel încât evenimente locale sunt modelate de evenimente ce au loc la mare distanță și invers (*Teoria haosului/Butterfly Effect*); dominarea proceselor sociale, politice și economice naționale de procesele de la nivel internațional, mondial; apariția „satului global” (McLuhan M. *Galaxia Gutenberg*. București: Editura Nemira, 2015). implică disoluția particularului în general, a tradiționalului în global, producându-se o nouă

configurație globală a lumii. Otată ce și-au făcut apariția și se află într-un proces continuu de dezvoltare, noile tehnologii au făcut ca informația și cunoașterea să domine viața umană și social, au determinat redefinirea spațiului și timpului, au dus la intensificarea și acutizarea unor dimensiuni foarte sensibile ale existenței sociale umane, ce plonjează între adevăr și minciună, între dreptate și nedreptate etc. fapt ce inevitabil pune sub semnul de interogație problematica drepturilor omului.

Făcându-se referință la procesul de globalizare, un fenomen actual, controversat, cu o multitudine de conotații și cu reverberații în toate domeniile vieții sociale, care a determinat schimbări atât la nivel social, cât și la nivel organizațional, producându-se o nouă configurație globală, a produs schimbări în tiparele clasice de organizare social-statală (Bauman Z. 2000, p. 8). Astfel, nu putem să trecem cu vederea ceea ce tehnologia, în condițiile globalizării a reușit să construiască – *societatea informațională*.

Cu referire la particularitățile societății informaționale, indicăm că în mediul științific conceptual a început a fi valorificat încă în anii 1960 în SUA și Japonia, fiind tratat în strânsă corelație cu dezvoltarea informaticii, ciberneticii și teoriilor informaționale de guvernare. Când facem referință la societatea informațională trebuie să înțelegem că chiar dacă la începuturi acest concept a avut un pronunțat caracter tehnic, foarte rapid acesta a invadat sfera vieții sociale și umane, pentru ca să determine legitimarea termenului în reglementarea juridică, în plan politic și social, în decizii ce recunosc o nouă realitate. Ținând cont de schimbările pe plan mondial și de noile realități Consiliul Europei, în perioada 24-25 iunie 1994, a decis constituirea Consiliului pentru Societatea Informațională (CSI), iar în 19 iulie 1994 a fost elaborat primul plan european de acțiune pentru *Societatea Informațională*, intitulat *Drumul Europei către Societatea Informațională*. Drept urmare, marea majoritate a țărilor europene au inițiat procesul de construire a societății informaționale. În acest sens, facem trimitere la autorul român M. Drăgănescu care încă din anii 1970 și-a expus opinia despre societatea informațională menită să cuprindă nu numai structurile statului, ci și cetățenii țării, pentru satisfacerea cerințelor cărora a preconizat funcționarea în paralel a unui sistem informatic economico-social și un sistem informatic cetățenesc îndreptat spre individ. În studiul publicat în 1973, M. Drăgănescu scria „Acest proces, care a început în a doua jumătate a secolului al XX-lea, tinde să creeze în societate o structură informatică unitară, care să servească” fiecărui cetățean, fiecărei unități organizatorice, societății în ansamblu (Drăgănescu M. 2001, pp. 43, 112). Același autor, a utilizat și conceptul de societate a cunoașterii, concept recunoscut ca o etapă nouă a societății informaționale, fapt consemnat la Sesiunea Consiliului European extraordinar de la Lisabona din 23–24 martie 2000. În *Raportul Comisiei Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Științei și Tehnologiei* (publicat în 1998) se menționează că prin conceptul societate a cunoașterii se accentuează că TIC (tehnologia informației și comunicării) nu

mai este doar un instrument, ci „oferă un nou potențial de combinare a informațiilor ... cu potențialul creativ al oamenilor” (Șt. Iancu. 2013, p.62-65). În perioada 2002–2006, conceptul de *societate a cunoașterii* a fost utilizat în întreaga lume, fiind o prescurtare a termenului de *Societate bazată pe cunoaștere* (Knowledge-based Society).

Concomitent, în spațiul științific al Republicii Moldova, în cadrul diverselor centre de cercetare, s-a reacționat la schimbările ce tot mai mult marcau viața umană și socială, valorificând realitățile și expunându-se asupra particularitățile societății informaționale. În particular, studii asupra societății informaționale cu accent asupra schimbărilor la nivel de societate și individ, se remarcă cercetările derulate în cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu” în cadrul Catedrei de Filosofie și Bioetică. Cu referire la cel de-al doilea concept, cel de societate bazată pe cunoaștere, a început a fi utilizat în cadrul mai multor proiecte instituționale derulate de institutele de cercetare a Academiei de Științe din Moldova. În special, trebuie de remarcat faptul că o perspectivă de natură interdisciplinară asupra societății bazate pe cunoaștere și a modului în care aceasta se manifestă în spațiul unor domenii disciplinare (știința politică, cea juridică, sociologie, demografie, filosofie ș.a.) au fost inițiate în cadrul Institutului de Integrare Europeană și Științe Politic (care includea cinci subdiviziuni de cercetare: Științe Politice, Studii Europene, Sociologie, Filosofie, Demografie), activitățile principale ale colaboratorilor Institutului constau în realizarea de proiecte de cercetare vizând: interacțiunea dintre stat și societatea civilă în Republica Moldova în contextul aprofundării reformelor democratice; examinarea oportunităților de valorificare a opțiunii de integrare europeană a Republicii Moldova; evoluția stratificării sociale în condițiile transformării societății; impactul modificării structurii demografice a populației asupra dezvoltării socio-economice, tendințele axiologice în societatea bazată pe cunoaștere. Direcții de cercetare cu referire la noi realități în materie de reglementare juridică au fost sesizate de tineri cercetători din cadrul diferitor centre științifice: USM, ULIM, AȘM pentru ca să fie implementate în proiecte științifice, elaborate teze de doctorat și identificate noi domenii, precum este cel al Dreptului informațional, Protecția datelor cu caracter personal, Dreptul mass-media, ș.a., în noi programe de masterat (drept public și guvernare electronica), dar și noi forme de realizarea a activității profesionale, cum ar fi parajuristul, precum și noi forme de manifestare a drepturilor și libertăților fundamentale, cum ar fi *Protecția Drepturilor Omului online*.

Pe aceeași undă, se înscrie studiul coordonat de I. Bunduchi *Securitatea informațională din perspectivă mediatică. Studiu national*. Chișinău 2016 și-a asumat cercetarea „stării de lucruri în care se găsește la ora actuală spațiul informațional al RM ... în vederea ajustării normelor legale și punerii în aplicare a celor existente. Astfel, se menționează că: „În formarea culturii civice un element de bază îl reprezintă informarea și accesul liber la

informație ... Informația este forma primară de obținere a cunoașterii, iar fluxul liber al informației este un principiu de bază al democrației” (Securitatea informațională din perspectivă mediatică. Studiu național. 2016,p.3.).

Oficial, în Republica Moldova noțiunea de societate informațională apare odată cu asumarea parcursului european și este instituționalizată prin adoptarea Hotărârii Guvernului nr. 255 din 09.03.2005 privind *Strategia Națională de edificare a societății informaționale* - „Moldova electronică” și este percepută ca o formă nouă a civilizației umane, mult mai perfectă, în care accesul egal și universal la informație, în corelație cu o infrastructură informațională și de comunicații dezvoltată, contribuie la o dezvoltare social-economică durabilă, reducerea gradului de sărăcie, îmbunătățirea calității vieții. Acest document a avut un rol important în crearea unui cadru mai favorabil pentru dezvoltarea tehnologiilor societății informaționale și pregătirea terenului pentru pașii următori, chiar dacă din cele 177 acțiuni ale Planului de acțiuni al *Strategiei naționale de edificare a societății informaționale* „Moldova electronică” (2005) au fost realizate mai puțin de jumătate. În același timp, a fost creat cadrul normativ-juridic necesar, în total cca 20 legi, 80 hotărâri de Guvern, cca 70 documente conceptuale aprobate vizând sistemele informaționale ale autorităților publice, mai mult de 20 documente de reglementare cu caracter general și 75 cu caracter individual emise de Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației. Cadrul instituțional s-a îmbunătățit prin crearea Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor și a instituțiilor specializate – Centrul de Guvernare Electronică și Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal. În anul 2011 a fost aprobat Programul Strategic de Transformare Tehnologică a guvernării „e-Transformare”, susținut de Banca Mondială etc. Astfel, punându-se în aplicare *Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale* „Moldova Digitală 2020”. (Hotărârea guvernului nr. 857 din 31.10.2013 publicată: 08.11.2013 în Monitorul Oficial nr.252-257/963).

Astfel, sesizăm o evoluție vertiginoasă a societății, dar și a cțiunilor dirijate din partea factorilor de decizie în direcția valorificării oportunităților oferite de societatea informațională. Dar ce se întâmplă la capitolul respectarea drepturilor omului, facilitează aceste avantaje respectarea sau creșterea respectării drepturilor omului sau viciversa? Există legătură între societatea informațională și drepturile omului? Care sunt particularitățile juridice ale societății informaționale și cum se manifestă pe dimensiunea drepturilor omului. Astea și multe alte incertitudini devin întrebări de căpătâi pentru cercetători, politicieni, practicieni, oameni simpli, care își doresc ca să li să se facă dreptate, să le fie respectate drepturile, să aibă oportunități de a-și valorifica potențialul în direcția dorită ș.m.a.

Consecvența și coerența unei construcții hermeneutice a drepturilor omului

În atarea condiții, problematica drepturilor omului nu s-a epuizat, pierzându-și din actualitate, ba mai mult ca atât a revenit cu o deosebită

acuitate. Pentru a demonstra acest fapt vom urma două moduri de abordare: una retrospectivă-reflexivă, alta prospectiv explicativă.

„Noțiunea de drepturi ale omului este astăzi referința politică și morală comună în Occident ... o asemenea unanimitate asupra unui principiu ultim de moralitate și legitimitate este extrem de rar ... Dar ea a fost multă vreme contestată ... Abia în anii 70 și la începutul anilor 80 a secolului care tocmai s-a încheiat ea a reușit să nu mai fie deloc contestată” (P. Mannent. 2001, p 160-161). Necătând la aceasta, în condițiile societății bazate pe cunoaștere, a tehnologiilor de vârf, a globalizării și mondializării problematica drepturilor omului a re-devenit una de absolută noutate, de parcă doar astăzi a început să fie valorificată, chiar dacă e la cea de a 70-a aniversare. Subiectul drepturilor omului - adică fundamentele lor intelectuale și asigurarea respectării lor-este unul central în lucrările autorilor contemporani.

Cu adânci rădăcinile în istorie, Drepturile omului sunt realitatea ce însoțește existența socială a individului, existență subordonată sistemului dreptului, ceea ce implicit și concomitent trimite la caracterul social și rațional al drepturilor fundamentale, conturate încă din antichitate, când filosofi ca Platon și Aristotel au abordat drepturile inerente ființei umane. Mai apoi, Seneca (D. Mazilu. 2003) lansează una din tezele fundamentale ale teoriei privind drepturile omului: *„Omul este ceva sfânt pentru semenul său.* Pentru acesta omul este o valoare căreia nici un alt om nu are dreptul să-i aducă vreo atingere. La fel, acesta spune, nu disprețui pe nimeni, căci ceea ce se impune față de aproapele tău este respectul, un respect pe care oferindu-l, ți se oferă în schimb, în mod firesc și necesar. Or, dacă analizăm afirmația: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi,” percepută ca judecată de valoare, atunci termenul drepturi aparține dreptului, cel de demnitate – moralei, iar termenul ființă umană e propriu antropologiei filosofice. Deci, în acest caz dăm dreptate lui Gh. Mihai (Gh. Mihai. 2003, p.9.) atunci când afirmă ca acest enunț unește spiritul filosofic, juridic, și cel moral, iar un stat care-și fundamentează dreptul pe acest principiu nu este stat de drept, ci stat cultural, căci principiul nu este de drept, ci etico-filosofico-juridic. O contribuție deosebită la înțelegerea esenței drepturilor fundamentale ale omului pe care le-a contrapus autorității discreționare a statului a adus teoria dreptului natural, teorie ce susține că statul are un țel suprem, acela de a asigura libertatea pentru că oamenii trebuie să fie liberi și să se bucure de libertate.

Mare personalitate a culturii românești, P. P. Negulescu (P.P. Negulescu. 1980) zice că drepturile omului se regăsesc încă în Renaștere, la originea renașterii valorii de sine a omului, un om liber în judecată și în acțiunile sale, față de autoritățile tradiționale. El începe să se considere pe sine ca întreg, să se descopere că are și drepturi, nu numai datorii și să dorească mai presus de toate libertatea de a fi el însuși, de a gândi și lucra prin sine însuși.

Teoriile ce se referă la originea drepturilor omului (teoria dreptului natutal, teoria individualistă, teoria drepturilor reflexive, teoria caracterului subiectiv al drepturilor omului etc.) indică că Drepturile Omului reprezintă consecința generalizată a raporturilor interpersonale, ele reprezintă interesul general al umanității. Rezultă că interesul general și cel personal apare ca consecință de a fi satisfăcute anumite necesități comune, care sunt determinate de existența socială a individului raportată la o altă realitate, meta-realitate, gândită și re-gândită, subordonată în totalitate unor rigori logice și metodologice (a se consulta în acest sens I. Muraru. 1995, p.123).

Dacă acceptăm sugestia lui Kant, vom spune atunci simplu: declarând drepturile omului, omul își declară propriul majorat. „Proclamând drepturile omului, declarând că „oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”, democrația face să apară, în paralel cu societatea reală plină de inegalități și de dependențe, promisiunea unei alte societăți, unde semințele libertății s-ar răspândi fără opreliști” (P. Mannent. p.167 și p.169). Dacă pentru Kant drepturile omului sunt impuse de raționamentul conștient al tuturor ființelor umane în calitatea lor de subiecți liberi, atunci pentru H. Arendt sunt convenții, forme de recunoaștere stabilite de comun acord. H. Arendt considera că „drepturile omului nu reprezintă a simplă chestiune de speculație morală sau filosofie juridică, ci, mai degrabă, o problemă de politică, de promovare a unor forme noi și eficiente de solidaritate și implicare” (J. C. Isaac. 2000, p.80). Este de remarcat că H. Arendt se expune asupra drepturilor omului, în perioada de după război, trăind experiența de refugiat, a și considerat că evenimentele demonstrează lipsa de conținut a discursului despre drepturile omului. „Drepturile omului, considerate inalienabile, s-au dovedit a fi inaplicabile – o dată ce au apărut oameni care nu mai erau cetățeni ai unui stat suveran” (J. C. Isaac.2000, p.83.).

Astfel, observăm că peste secole problematica drepturilor omului așa cum a fost, a mai rămas o permanentă temă de interes. În această ordine de idei, mai mult decât orice în contextul zilelor de azi, problematica drepturilor omului ne impune interogații și reflecții asupra a ceea ce înseamnă azi învățarea și trăirea drepturilor și obligațiilor, asumarea rolului de cetățean într-o țară ce se dorește a fi recunoscută și acceptată în structurile internaționale, se vrea a fi un stat în care cetățeanul de fapt și în drept se bucură de prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului. Or, așa cum au acceptat mulți dintre cei care înțeleg profundimea problematicii găsesc atât de adevărată afirmația: *Drepturile nu se cer, nu se primesc, dar se trăiesc.*

Cu o deosebită acuitate problematica abordată de H. Arendt se resimte în condițiile realităților social-statale a RM de astăzi, care se confruntă pe lângă multe alte probleme și cu cea a depopulării datorate migrației, și ce facem cu drepturile celor care au plecat? Profesorul E. Aramă în *Repere metodologice pentru studierea și alicarea dreptului menționează*: „Doctrina și practica juridică pun tot mai frecvent și mai mult întrebări referitor la posibilitățile

juridice de a proteja drepturile persoanei, declarată a fi valoarea supremă în statul ce tinde a deveni de drept, având în vedere procesul dinamic de evoluție a relațiilor sociale contemporane” (E. Aramă. 2009, p.25.). Parlamentul RM, prin Hotărârea nr.217-XII din 28 iulie 1990, a proclamat aderarea Republicii Moldova la Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, fapt ce implică asumarea efortului ca legislația națională în domeniul apărării drepturilor omului și aplicarea acesteia pe teritoriul său să corespundă standardelor internaționale și normelor stabilite, și într-un final să realizeze binele comun. Dar de ce peste zeci de ani, în cele mai diverse surse vom identifica opinii care vorbesc despre încălcarea drepturilor fundamentale. Spre exemplu, rezultatele studiului *Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova*, mediatizat de Ziua Internațională a Drepturilor Omului (2018) arată că 7 din 10 locuitori a Republicii Moldova consideră că drepturile lor sunt încălcate în mod sistematic. La fel, conținutul *Raportului privind respectarea drepturilor și libertăților în RM în 2018*, prezentat de avocatul poporului M. Cotorobai la fel trezește nedumeriri, interogații, îngrijorări. Ce putem face în atare condiții? Cum poate fi evitată încălcarea drepturilor omului? Cum pot fi respectate drepturile omului-cetățean al Republicii Moldova, care se identifică cu cultura altui stat, trăiește emoțiile evenimentelor din mediul care i-a oferit oportunitatea de a-și satisface necesitățile, a celor care au plecat. Vom face referință, în acest caz, la opinia lui Supiot (A. Supiot. 2011, p.320) care zice că: „Nu este suficientă o proclamare a egalității pentru ca ea să existe”, parafrazându-l, vom spune că nu este suficient ca drepturile fundamentale să fie proclamate pentru ca să fie respectate. Mai mult ca atât, avem nevoie de mecanisme care permit o hermeneutică socială și umană a drepturilor omului. Astfel, dacă anterior, în alte rânduri (în: *Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale*. 2018, p.26-44) indicam două dimensiuni relevante: una, epistemologică, care vizează reevaluarea standardelor de științificitate a dreptului, alta metodologică care relevă concomitent metode și principii de cunoaștere și aplicare a dreptului, atunci în acest caz completăm cu reiterarea revenirii la o hermeneutică a dreptului din perspectiva realităților actuale, dar și cea a respectării drepturilor omului în condițiile societății informaționale.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, care are ca obiectiv încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților acestuia, promovează drepturile personale, civile, politice, economice, sociale și culturale ale omului. Drepturile omului (care cuprind: dreptul la viață, dreptul la libertate, dreptul la securitate, dreptul la un proces corect, dreptul de a gândi liber, dreptul la o opinie proprie, dreptul la educație, etc.) reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile. Ele decurg din dorința firească a omenirii la o viață în care demnitatea și valoarea fiecăruia este respectată și protejată. Cu referire la drepturile omului M.-R. Solcan (M.-R. Solcan. 1998, p.95.) menționează că:

„F. Hayek găsește printre rădăcinile ideatice ale Declarației cele patru libertăți despre care a vorbit Franklin D. Roosevelt: cele două libertăți tradiționale (libertatea cuvântului și libertatea credinței religioase) și cele două eliberări (eliberarea de lipsuri și eliberarea de frică)”.

Cu toate acestea, printre cele mai semnificative, care ar putea fi catalogate ca încălcări flagrante a drepturilor omului, H. Arendt în *Origins of Totalitarianism* indică: crima în masă, tortura, deportarea; suprimarea sau persecutarea celor care sunt diferiți; reducerea la tăcere a indivizilor; lipsirea de drepturi politice. Or, odată cu decăderea drepturilor omului, oamenii au devenit conștienți de existența dreptului de a avea drepturi. Arendt zice că principalul imbold pentru apărarea acestor drepturi va veni din praxis-ul cetățenilor care cer respectarea acestor drepturi și care sunt hotărâți să apeleze pentru aceasta la mijloace politice. Așa cum afirma și Camus, zice P. Mannent, în *Neither victims nor executioners*: prea puține putem aștepta de la guvernele din zilele noastre, odată ce ele există și acționează în conformitate cu un cod criminal. Noi putem spera doar să reconstituim totul din temelii, astfel încât să ridicăm o societate vie într-o societate muribundă (P. Mannent, 2001).

Expresia de „drepturile omului „(*iura hominem*), după toate aparențele este versiunea prescurtată a aceea ce tradiția a desemnat ca „drepturi naturale ale omului în calitatea de om”, drepturi pre-politice care revin omului în virtutea ființei sale proprii (A se vedea: M. Villey, *Le droit et les droites de l'homme*). Este vorba de omul așa cum îl concepe tradiția europeană, tradiție din care Declarația își trage universalismul său. Din art.1 a Declarației adoptate de ONU în 1948 rezultă o perspectivă universalistă a acestora: *Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi*. Din această perspectivă universalistă „... problematica juridică contemporană nu se prezintă doar ca o afirmare a drepturilor omului, ci și ca o proclamație a drepturilor cetățeanului. Ceea ce înseamnă că declarația drepturilor omului este proclamația drepturilor omului cetățean, cu care statul a încheiat un contract. Voința generală produsă de acest contract este una cetățenească și în nici un caz una omenească” (S. Goyard-Fabre. *Droits*, nr.8, p.42-44).

Astfel, problema care în mod special intrigă spiritul este - care sunt motivele și raționamentele ce argumentează existența, perpetuarea și reactualizarea continuă a declarației drepturilor omului? Fundamentul acestora poate fi etichetat doar ca esențe de natură politico-juridică, sau poate pot fi dezvăluite și alte semnificații luând în calcul noile realități? Sau poate că cele din urmă și determină sentimentul de nerespectare sau încălcare a drepturilor fundamentale cetățenești?

Pentru a răspunde la aceste interogații vom iniția abordarea prospectiv-explicativă, deschizând parantezele prin trimitere la două lucrări: *Strategiile statelor în economia politică globală*, autori R. Palan, J. Abbott, Ph. Deans și *Democratizarea*, autor J. Grungel. Lucrarea *Strategiile statelor în economia politică globală*, care și-a făcut apariția ca rezultat al încercării de a examina

modul în care statele reacționează și tind să dirijeze procesele legate de globalizare. Alta, *Democratizarea* explică modul în care evenimentele globale au determinat și au creat oportunități politice pentru o serie de state pentru democratizare la sfârșitul secolului XX și că în ciuda diversității presiunilor globale pentru democratizare, consolidarea democratizării are o determinare națională. În același timp, schimbările majore care s-au atesta începând cu sfârșitul secolului XX nu pot fi tratate în afara termenilor de globalizare, democratizare și drepturile omului. Or, nu poți să vorbești despre drepturile fundamentale ale omului înafara unor societăți ce împărtășesc valorile democratice. „Democrația a devenit o aspirație globală, idiferent de religie, cultură și nivel de dezvoltare ... Contextul democratizării contemporane este globalizarea sau creșterea unor forme tot mai profunde ale interconectivității dintre societăți, cetățeni și organizații, dincolo de granițele statelor” (J. Grungel. 2008, p.16 și 21). Astfel, în spațiul european și nu numai, statele au încercat să intre în standardele europene de protecție a drepturilor omului, (*Convenția Europeană a Drepturilor Omului*) parcurgând două etape: una a entuziasmului, alta a realismului, fiindcă să nu uităm că respectarea drepturilor, ca și democratizarea „în cele din urmă este o inițiativă profund umană” (J. Grungel. 2008, p.28). Anume perspectiva umană (dorită și trăită) asupra drepturilor omului determină reperele realității acestora.

O abordare, bine sistematizată asupra relevanței drepturilor omului în prezent, întâlnim în lucrarea *Homo juridicus* (A.Supiot., p.283 și următoarele) în conținutul căreia autorul formulează un adevăr incontestabil: omul a devenit centrul universului (religia umanității, după *Compte Catechism positiviste*). Omul drepturilor omului este în primul rând un individ, atât în sens cantitativ (unitate), cât și calitativ (unicitate) al acestui termen de origine juridică (drept roman: *indivis*). Și aceasta pentru că, într-o societate redusă la o colectivitate de indivizi în mod formal egali, cheia unei ordini juridice nu poate fi găsită în altă parte decât în competiția dintre indivizi. „Omul drepturilor omului este un subiect suveran ... titularul unei demnități proprii (preambului Declarației universale), el se naște liber, dotat cu rațiune și titular de drepturi (art.1 DUDO).

La cea mai superficială privire asupra conținutului Declarației Universale a Drepturilor Omului vom putea identifica două planuri în care se exprimă acțiunea umană: unul a legilor științifice (art. 27 Dreptul de a participa la progresul științific și binefacerile care rezultă din acesta; art. 17 Dreptul de proprietate; art. 23 Dreptul la muncă); altul al legilor civile, care își au legitimitatea în mediul în care se aplică (DUDO art. 21-3; 21-1). La fel, omul drepturilor omului este o persoană (art. 22, 26, 29). „Fiecare are dreptul la recunoașterea tuturor legăturilor personalității sale juridice”, proclamă DUDO din 1948 (art.6). „Dacă Declarația din 1948 a făcut ca personalitatea juridică să intre pe lista drepturilor omului, ea nu a fost inclusă pentru că este din punct de vedere tehnic necesară exercitării tuturor celorlalte drepturi ... ci pentru că a

făcut din această personalitate obiectul unui drept universal și imprescriptibil, consacrare completată de recunoașterea noilor drepturi ale omului, zise din a doua generație (art.27-2 Dreptul la o protecție a întreselor morale și material care decurg din orice opera științifică, literară sau artistică ...).

Mai rămân în vigoare aceste două planuri în care se înscrie acțiunea umană și dacă conținutul Declarației cuprinde relitatea și complexitatea omului societății globale? *Volens-nolens*, se impune revenirea la conceptul de globalizare și la particularitățile societății globale, care ne trimit la un *stat global* (formulă adaptată a conceptului *satului global* a lui McLuhan) într-un caz, datorită faptului că acesta este în corelație tratat și asociat cu alți termeni, precum cel de democratizare, mondializare, internaționalizare, societate informațională etc. În altul, fiindcă la începuturile apariției sale acesta era asociat cu presupuziția că statul se „erodează”. În al treilea, pentru că procesul de globalizare este unul ce are caracter dinamic, motiv pentru care statele sunt impuse să concureze, să se adapteze, să se democratizeze sau să rămână în urmă. Cel din urmă aspect, lansat de autorii lucrării *Strategiile statelor în economia politică globală*, a fost preluat de mulți autori, care erau adepții ideii că „statul nu este în declin și nu este destinat pieirii, ci, mai degrabă, se adaptează, reacționează și își păstrează integritatea în fața procesului globalizării” (R. Palan, J. Abbott, Ph. Deans, 2007, p.9). Astfel, autorii lucrării indică două repere în baza cărora trebuie să se acționeze și reacționeze la schimbările din mediul global. „Pentru aceasta, trebuie să clarificăm, în primul rând mediul structural, în cadrul căruia statele și societățile trebuie nu numai să funcționeze, dar și să supraviețuiască. În al doilea rând, trebuie să acordăm atenție proceselor prin care entități sociale atât de complexe cum ar fi statele, reacționează și se adaptează la mediul global schimbător” (R. Palan, J. Abbott, Ph. Deans, p.33). Odată ce statelor li se impune necesitatea adaptării la tendințele globale, implicit și dreptul se va afla în situație similară, de adaptare, legitimare și reinterpretare a realităților sociale.

Totodată, globalizarea nu ar fi viabilă decât dacă este gândită nu ca un proces de uniformizare a popoarelor și a culturilor, ci ca un proces de unificare, care se hrănește din diversitatea lor în loc să o folosească pentru a le face să dispară. În acest context, *hermeneutica drepturilor omului*, în calitate de metodă care duce la evitarea unilateralismului, devine parte integrantă a problemelor ridicate de liberalizarea schimburilor economice. Ținând cont de schimbările social-politice și juridice, de dezvoltarea științei și tehnicii Supiot identifică trei modalități de abordare a drepturilor omului:

- **Abordarea pozitivistă a drepturilor omului**, cu referire în special la lucrarea *Drepturile la modul serios*, a lui Dworkin în care pe lângă multe alte momente relevante perspectivei pozitiviste, sunt revizuite standardele epistemice a teoriei dreptului.

În particular, gândirea juridică pozitivistă se situează pe poziția teoretică a considerării dreptului ca provenind și exprimând voința cuiva, că raporturile,

faptele, acțiunile juridice se explică prin această voință. Dar dacă reieșim din premiza că nu există o voință universală și aceeași pretutindeni, rezultă că nu există drept, în general, ci doar sisteme de drept pozitiv, fiecare sistem posedând propria explicație. Prin consecință, dacă nu există drept în general, nu există nici principiile fundamentale de drept, adică principiile pe care să se întemeieze orice drept pozitiv. Prin deducție, ajungem la concluzia că pozitivismul juridic respinge ideea de drept, fapt ce atrage după sine și respingerea ideii de subiect de drept, care la rândul său antrenează negarea umanismului juridic, negarea drepturilor fundamentale în calitate de drepturi subiective ale omului.

- alta, ***Dimensiunea dogmatică a drepturilor omului.*** Atrocitățile comise în sec. XX arată cât de indispensabilă este funcția dogmatică, dar și unde poate să conducă o tehnico-știință emancipată de sub dogmatica drepturilor omului. Dar pentru ca „drepturile omului să continue să îndeplinească această funcție dogmatică, trebuie ca interpretarea lor să evolueze odată cu dezvoltarea istorică și extinderea geografică a științei și tehnicii ... devenind o resursă dogmatică comună, deschisă interpretării tuturor” (A. Supiot, 281). Mulți autori și-ar dori să fundamenteze drepturile omului pe un adevăr științific, or, „dacă renunțăm la tentația fundamentalismului științific, putem să recunoaștem cu temeinicie că drepturile omului sunt la fel de bine postulate instituționale: afirmații nedemonstrabile care sunt cheia de boltă a edificiilor noastre juridice” (A. Supiot, p.282).

- și în final, ***Drepturile omului în calitate de resursă comună a umanității.*** Această abordare este fundamentată de faptul că ea, ia act de difuzarea obiectivă a modelului contemporan de Stat, dar și de recunoașterea drepturilor omului în societatea internațională. „O mare majoritate a Statelor au subscris în mod formal la Drepturile omului ... însă pentru ca să devină cu adevărat o resursă comună, trebuie să fie susceptibilă de apropiere neexclusivă” (A. Supiot. p.306).

Generalizări

Din succinta prezentare, mai degrabă reflexivă asupra drepturilor omului în condițiile societății informaționale reușim să cristalizăm un domeniu, care ar trebui să se regăsească în conținutul unei teorii a dreptului în tranziție – o hermeneutică socială și umană a drepturilor omului, capabilă de a evita unilateralismul în tratarea unui subiect atât de sensibil. Există întotdeauna un decalaj între ceea ce realitatea socială oferă și ceea ce se cunoaște despre ea și un altul, mai mare, între ceea ce se dorește a fi o realitate viitoare și ceea ce va fi să fie.

Perioada complexă a realităților trăite în societatea cunoașterii, informării și tehnologiilor de vârf impune deschidere, revizuire, reevaluarea standartelor normative, revizuirea statutului științific a unor materii teoretice, în special cel

al teoriei dreptului chemată să ofere generalizări, explicații, conceptualizări în corelație cu particularitățile tranziției. În particular, vorbim despre particularitățile democratizării și a incapacității unor state de a depăși starea în care sunt și a ajunge la standarde de democratizare și a se apropia de o valorizare a drepturilor și libertăților cetățenești, sau poate imposibilitatea realizării în practici social-politice și juridice concrete a mitului sistemului democratic (facem referință la opiniile lui L. Boia din *Mitul democrației*).

Deaceia o teorie a dreptului, raportată acestei situații, așa cum indică și Dworkin (R. Dwoekin. 1998) trebuie să fie deopotrivă normativă și conceptuală. Dimensiunea conceptuală prin apelul la materii extrajuridice, cu grad de abstractizare mai larg precum este filosofia, logica ș.a. devine capabilă de a-și realiza funcțiile sale disciplinare, punând în discuții permanente controversile practicii juridice, pentru a oferi explicații și aprecieri pertinente. Dimensiunea normativă trebuie să trateze o varietate de subiecte, cum ar fi: teoria legislației, o teorie a adjuceării și una a conformării – toate trei vizează problema referitoare la norma juridică din punctul de vedere al legiuitorului, judecătorului și simplului cetățean. Pentru autorul lucrării *Drepturile la modul serios* teoria dreptului trebuie să depășească cu mult cadrul problematic al domeniilor juridice ramurale, plasându-se la nivelul de metaștiință, apropiindu-se de o perspectivă generalizantă, cuprinzând subiecte care nu sunt în alte domenii tratate, conceptualizându-le și prin aceasta manifestându-și nu doar individualitatea disciplinară, dar și utilitatea sa teoretico-practică. Creând interdependențe, oferind aprecieri, realizând delimitări și clasificări, teoria dreptului indică prezența unor standarde de complexitate, ce sunt absente în alte materii juridice.

Pornind de la aceste două dimensiuni (normativă și conceptuală) teoria drepturilor omului în condițiile societății informaționale își asumă prioritar înrădăcinarea responsabilității în cunoașterea, înțelegerea și interpretare realităților social-politice și juridice actuale. Primii pași în această direcție fiind:

- Sistematizarea practicilor juridice existente și identificarea unor mecanisme alternative de realizare a funcțiilor dreptului, prin lărgirea arealului și instrumentariului teoretico-metodologic, susținut de evoluția și dinamica socială actuală.

- Integrarea într-un cadru epistemic instituționalizat unitar a factorilor de decizie, mediului academic, reprezentanților organelor abilitate cu elaborarea și aplicarea dreptului care să trateze cu responsabilitate natura umană a dreptului.

Generalizând asupra celor expuse, înțelegem că nu este posibilă tratarea tradițională a problemelor de natură juridică ce țin de esența umană, de drepturile fundamentale. Atât abordarea reflexivă, cât și cea normativă rămân a fi necesare, dar nu și suficiente. Este nevoie de o unire prin spirit și cultură

materială și deschisă spre înțelegerea altor culturi într-o lume din ce în ce mai controversată, contradictorie și în schimbare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului
2. Convenția Europeană a Drepturilor Omului
3. Constituția Republicii Moldova
4. Hotărârea Guvernului nr. 255 din 09.03.2005 privind Strategia Națională de edificare a societății informaționale - „Moldova electronică”, Publicat la 25.03.2005 în Monitorul Oficial Nr. 46-50.
5. Hotărârea guvernului nr. 857 din 31.10.2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020” publicată la 08.11.2013 în Monitorul Oficial nr.252-257/963
6. Aramă E. Repere metodologice pentru studierea și alicarea dreptului. Chișinău: CEP USM, 2009.
7. Bauman Z. Globalizarea și efectele ei sociale. Filipeștii de Târg: Editura Antet, 2000.
8. Boia L. Mitul democrației. București. Editura Humanitas, 2003.
9. Bunduchi I. Securitatea informațională din perspectivă mediatică. Studiu național. Chișinău 2016
10. Ciobanu R. Interogații asupra dreptății din perspectiva drepturilor omului în condițiile societății globale. În: Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale. Chișinău: Editura Biodesing, 2018.
11. Cloșcă I. Suceavă I. Tratat de drepturile omului. București: Editura Europa Nova, 1995.
12. Drăgănescu M. Information and Knowledge Society. Vectors of the Knowledge Society. În: Information Society – Knowledge Society. Concepts, Solutions and Strategies for Romania. Bucharest: Expert PublishingHouse, 2001.
13. Dworkin R. Drepturile la modul serios. Chișinău: Editura Arc, 1998.
14. Goyard-Fabre S. La declaration des droits ou le devoir d humanite. În: Droits. Paris, nr.8.
15. Grungel J. Democratizarea. Iași: Polirom, 2008.
16. Iancu Șt. Societatea informațională – societatea cunoașterii sau societatea partial informatizată? 2013. În varianta electronică consultată la: <http://goo.gl/L4rY51>
17. Isaac J. C. Democrația în vremuri întunecate. Iași: Polirom 2000.
18. Mannent P. O filosofie politică pentru cetățean. București: Humanitas, 2001.
19. Mazilu D. Drepturile omului. Concept, exigențe, și realități contemporane. București: Editura Lumina Lex, 2003.
20. McLuhan M. Galaxia Gutenberg. București: Editura Politică, 1975.
21. Mihai Gh. Prelegeri de filosofia dreptului. Timișoara: Editura Mirton, 2003.

22. Muraru I. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți. București: Editura Acrami, 1995.
23. Negulescu P.P. Filosofia Renașterii. București: Editura Eminescu, 1980.
24. Palan R., Abbott J., Deans Ph. Strategiile statelor în economia politică globală. Chișinău: Editura Epigeaf, 2007.
25. Solcan M.-R. Arta răului cel mai mic. București: Editura All, 1998.
26. Supiot A. Homo juridicus. București: Rosetti Educational, 2011.